

MINISTERSTWO
KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO
DEPARTAMENT OCHRONY ZABYTEKÓW

dr Magdalena Marcinkowska
Zastępca Dyrektora

Warszawa, 19 lipca 2019 r.

DOZ-KiNK.640.8.2018.AO

Pan
Jacek Wielgus
Prezes
Polskiego Związku Eksploratorów

Szanowny Panie Prezesie,

nawiązując do pisma Polskiego Związku Eksploratorów z 19 czerwca 2019 r. w sprawie braku reakcji Departamentu Ochrony Zabytków na Pana wystąpienie z 30 grudnia 2018 r. należy stwierdzić, że odpowiedź taka została zawarta w piśmie Pani dr Magdaleny Marcinkowskiej, Zastępcy Dyrektora Departamentu Ochrony Zabytków, z 6 maja 2019 r.

Pańskie pismo z 30 grudnia 2018 r. dotyczyło stosowania obowiązujących przepisów w sprawie prowadzenia poszukiwań zabytków oraz postulatów środowiska eksploratorskiego w tym zakresie. W odpowiedzi Pani dr Magdalena Marcinkowska, w swoim piśmie z 6 maja 2019 r., podsumowała dotychczasowy przebieg konsultacji środowiskowych dotyczących prowadzenia poszukiwań zabytków i odniosła się do ich kierunku oraz do przekazanych w ich trakcie propozycji i wątpliwości, w tym tych, wyrażanych przez Polski Związek Eksploratorów. Poinformowała również, że wnioski z przeanalizowanych postulatów, a także merytoryczne ustosunkowanie się do nich, zostaną przedstawione na kolejnym spotkaniu. W jego trakcie odbędzie się również dyskusja nad materiałem przygotowanym przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Prowadzone konsultacje dotyczą przyszłego, projektowanego brzmienia przepisów regulujących prowadzenie poszukiwań zabytków. Nie mniej jednak, widząc potrzebę szerszego wyjaśnienia bieżącej sytuacji prawnej, proszę przyjąć poniższe informacje.

Odnosząc się do zakresu czynności, na jakie należy uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków zauważyć należy, że zgodnie z brzmieniem art. 36 ust. 1 pkt. 12 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2018 r., poz. 2067, dalej zw.: u.o.z.o.z.) pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga „poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków

archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania”. Korzystanie ze wskazanych urządzeń, między innymi detektorów metali, musi być zatem nakierowane na poszukiwania zabytków. Trzeba w tym miejscu również podkreślić, że prowadzone w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego konsultacje dotyczą działalności polegającej na poszukiwaniu zabytków, a nie prowadzeniu poszukiwań z wykrywaczami metalu w ogóle.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami obowiązuje na całym obszarze Polski, a więc wszelkie poszukiwania zabytków ruchomych, zarówno archeologicznych, jak i niearcheologicznych, na obszarach już objętych ochroną konserwatorską oraz tych niemających takiego statusu, mogą odbywać się wyłącznie po uzyskaniu stosownego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Ze względu na specyfikę dziedzictwa archeologicznego wykluczone jest przyjęcie założenia o kompletnym zaewidencjonowaniu zabytków archeologicznych w ramach Krajowej Ewidencji Zabytków. Mimo ciągłego weryfikowania i uzupełniania informacji pozyskiwanych w trakcie rozpoznania powierzchniowego kraju niemożliwe jest odgórne określenie, bez przeprowadzenia szczegółowych badań, czy dane miejsce kryje pod powierzchnią zabytek archeologiczny czy też nie. Nadzór wojewódzkiego konserwatora zabytków nad działaniami mającymi na celu odnalezienie zabytków jest zatem konieczny.

Należy jednak jednoznacznie wskazać, że samo użycie wykrywacza metali nie jest w Polsce reglamentowane i nie jest uzależnione od uzyskiwania uprzednich zgód organów administracyjnych. Uwagi dotyczące praktyki działania organów ścigania w tym zakresie dotyczą stosowania prawa przez organy niezależne od MKiDN, a więc nie leżą w kompetencjach resortu kultury.

Odnosząc się do zagadnienia nadzoru wojewódzkiego konserwatora zabytków podczas inwestycji budowlanych na obszarach nieobjętych ochroną konserwatorską stwierdzić należy, że roboty takie mają zupełnie inny zakres przedmiotowy od prowadzenia poszukiwań zabytków. Poszukiwania zabytków mają na celu ich odnalezienie i prowadzone są z reguły w miejscach, gdzie poszukiwacze spodziewają się natrafić na pozostałości działalności człowieka w przeszłości. Inwestycja ziemna ma natomiast całkowicie odmienny charakter, a kwestia przypadkowego odkrycia zabytku w trakcie takich działań jest stosownie uregulowana w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 32 u.o.z.o.z.).

Zagadnienie definicji zabytku i zabytku archeologicznego, a co się z tym wiąże określenie przedmiotu ochrony, jest niezmiernie ważne, dlatego jest ono przedmiotem wielu dyskusji i opracowań naukowych. Kwestia ta jest bardzo istotna z punktu widzenia stosowania prawa, jednak nie jest elementem projektowanego modelu prowadzenia poszukiwań zabytków. Debaty na ten temat były i będą podejmowane na spotkaniach przedstawicieli środowiska archeologicznego, muzealnego i konserwatorskiego, związanych

z zarządzaniem dziedzictwem archeologicznym. W obecnym stanie prawnym definicje zabytku i zabytku archeologicznego zostały wskazane w art. 3 ust. 1 i 4 u.o.z.o.z. Sposób ich interpretacji został wypracowany poprzez wieloletnią praktykę. Wykładni tych pojęć dokonuje się w odniesieniu do konkretnych przypadków, w procesie stosowania prawa, mając zawsze na uwadze indywidualne uwarunkowania i całokształt okoliczności, związanych z powstaniem, zdeponowaniem i odkryciem danego zabytku. W związku z powyższym utworzenie zamkniętego, stałego katalogu zabytków archeologicznych jest niemożliwe. W celu ułatwienia interpretacji wskazanych definicji, zostały one dodatkowo doprecyzowane w art. 6 u.o.z.o.z., w którym enumeratywnie wymieniono przykładowe, najbardziej charakterystyczne kategorie obiektów, które są nimi objęte. Na uwadze należy mieć również regulacje zawarte w *Europejskiej Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego* sporządzonej w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (zwanej również Konwencją Maltańską) i ratyfikowanej przez Polskę w 1995 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564). Zgodnie z jej treścią dziedzictwo archeologiczne to wszelkie pozostałości, obiekty i jakiegokolwiek inne ślady ludzkości z minionych epok, których zachowanie i analiza pomogą prześledzić historię ludzkości i jej stosunek do środowiska naturalnego, dla których wykopaliska i odkrycia oraz inne metody badań nad dziejami ludzkości i jej środowiskiem są podstawowym źródłem informacji.

Zabytkami archeologicznymi są również, zgodnie z krajowymi i międzynarodowymi aktami prawnymi oraz literaturą przedmiotu, stanowiska archeologiczne, a więc i one podlegają ochronie konserwatorskiej. Jakakolwiek ingerencja w grunt na ich terenie może być zatem prowadzona jedynie przez osoby profesjonalnie przygotowane do takich działań, odznaczające się odpowiednim wykształceniem i wiedzą. W przypadku braku możliwości zachowania dziedzictwa archeologicznego *in situ* (na przykład w razie planowanej na danym obszarze inwestycji) przeprowadzenie badań archeologicznych stanowi sposób ich ochrony (tzw. ochrona przez zadokumentowanie). Kolejne etapy wszelkich działań związanych z eksploracją i wydobywaniem zabytków archeologicznych są w takim przypadku dokładnie rejestrowane i utrwalane. Umiejętności takich nie posiadają poszukiwacze – amatorzy. Przypomnieć należy, że cała metodologia badań archeologicznych koncentruje się na określeniu metody jak najlepszego pozyskania informacji towarzyszącej układowi warstw ziemi oraz reliktyw i śladów egzystencji człowieka, jej zadokumentowania, przechowania i wprowadzenia do obrotu naukowego. Wyznacza to w praktyce różnicę pomiędzy nieumiejętną eksploracją a prowadzeniem badań archeologicznych. W wyniku działania poszukiwaczy stanowisko archeologiczne może zostać nieświadomie lub intencjonalnie zniszczone, a informacja zawarta w układzie i relacjach przestrzennych warstw ziemi i reliktyw działalności człowieka bezpowrotnie stracona. Wykopaliskowe badania archeologiczne polegają natomiast na metodycznym pozyskiwaniu i dokumentowaniu

możliwie pełnej informacji, której nośnikiem jest układ stratygraficzny. W ich wyniku przebadane stanowisko archeologiczne rzeczywiście przestaje istnieć, ale dokładne dane na jego temat zostają włączone do obiegu naukowego. Ponadto należy pamiętać, iż Polska we wspomnianej Konwencji maltańskiej zobowiązała się zapewnić, aby archeologiczne wykopaliska i poszukiwania były przeprowadzone w sposób naukowy (...) i aby wykopaliska i inne potencjalnie szkodliwe techniki były wykonywane jedynie przez wykwalifikowane, specjalnie upoważnione osoby (...)

Odnosząc się do akcji rozminowywania kraju należy zauważyć, że przedsięwzięcie to, prowadzone w ramach programu PGL Lasy Państwowe, dotyczyło szeroko zakrojonej rekultywacji terenów popolygonowych, poprzez m. in. oczyszczenie ich z materiałów niebezpiecznych. Akcja dotyczyła wyłącznie terenów powojkowych, a pozyskane w jej trakcie łuski, przeznaczone do recyklingu, pochodziły z powojennych, współczesnych ćwiczeń strzeleckich. Nie były to pola bitew ani inne miejsca o znaczeniu historycznym. Nadzór archeologiczny miał zapobiec niszczeniu ewentualnie ujawnionych miejsc wartościowych dla dziedzictwa kulturowego oraz zapobiec utylizacji przedmiotów przedstawiających wartość historyczną. Prace te były prowadzone zgodnie z wytycznymi NID przygotowanymi dla Lasów Państwowych, gdzie wyraźnie wskazano, że cenne historyczne znaleziska techniki wojskowej powinny być zachowane.

Wierzę, że przedstawione wyżej wyjaśnienia uzna Pan za satysfakcjonujące, a pozostające ewentualnie wątpliwości zostaną wyjaśnione w toku dalszych konsultacji dotyczących przyszłych rozwiązań prawnych w zakresie prowadzenia poszukiwań zabytków.

Z poważaniem

Magdalena Marcinkowska